

Projekt Ørn

Årsrapport 2009

Projekt Ørn

Årsrapport 2009

Datablad

Titel:	Projekt Ørn – Årsrapport 2009
Redaktion:	Lennart Pedersen og Erik Ehmsen
Udgivelsestidspunkt:	Juli 2010
Bedes citeret:	Pedersen, P. & E. Ehmsen (2010): Projekt Ørn - Årsrapport 2009. Dansk Ornitologisk Forening
Forside:	Havørn. Foto John Larsen.
Faglig korrektur:	Anne Eskildsen og Timme Nyegaard
Udgiver og copyright:	Dansk Ornitologisk Forening – BirdLife Denmark Vesterbrogade 138-140 DK-1620 København V Tlf. 3328 3800 E-mail: dof@dof.dk
ISBN-nr.	978-87-90310-55-4
Yderligere oplysninger:	Lennart Pedersen Leder af Projekt Ørn E-mail: Lennart@pedersen.mail.dk Tlf.: 4717 0220 / 4015 6620 Erik Ehmsen Artscaretaker for havørn E-mail: erik@ehmsen.org Tlf.: 6264 1559 Leif Novrup Artscaretaker for fiskeørn E-mail: leifnovrup@pc.dk Tlf.: 9744 8301 Tscherning Clausen Artscaretaker for kongeørn E-mail: tsc.vib@mail.tele.dk Tlf.: 9831 7354 Timme Nyegaard Biolog E-mail: timme.nyegaard@dof.dk Tlf.: 3328 3823 Eller på DOF's hjemmeside: www.dof.dk/orn

Indholdsfortegnelse

ÅRSBERETNING FRA PROJEKT ØRN 2009	1
HAVØRNEN I DANMARK 2009	3
Sammenfatning	3
Lokalitetsgennemgang	6
Ringmærkning af havørneunger i 2009	14
Aflæsninger af ringmærkede danske havørneunger	14
Havørnens fødevalg	15
KONGEØRNEN I DANMARK 2009	16
Sammenfatning	16
Lokalitetsgennemgang	17
FISKEØRNEN I DANMARK 2009	18
Sammenfatning	18
Lokalitetsgennemgang	19
VINTERTÆLLINGEN AF ØRNE	20
ØRNENS DAG	21
REFERENCER	22

Årsberetning fra Projekt Ørn 2009

Af projektleder Lennart Pedersen

2009 blev endnu et rekordår for den danske havørnebestand, med hele 28 ynglepar, der producerede 31 unger. Havørnens fremgang blev yderligere understreget ved den landsdækkende ørnetælling i begyndelsen af året, hvor hele 191 havørne blev talt landet over - en ny rekord!

Ørnens dag var som altid en stor succes med rekord mange besøgende, og vidner om en stigende interesse i befolkningen for den danske ørnebestand.

Desværre blev året samtidig skæmmet af en tragisk begivenhed, da det i foråret 2009 blev opdaget, at en havørn var blevet skudt nær Saltbæk Vig. Det viste sig at være en adult hun, som i adskillige år havde ynglet ved Skarresø. Det er forbløffende at nogen stadig kan finde på at skyde rovfugle i Danmark, men trods en klækkelig dusør på 31.000 kr., udlovet af flere organisationer, heriblandt DOF og en række privatpersoner, blev gerningsmanden aldrig fundet.

Havørn skudt gennem næbbet. Foto: Zoologisk Museum, København.

Kongeørnen gik tilbage med ét par og de to tilbageværende ynglepar fik hver en unge på vingerne. Vi må håbe, at betingelserne for at denne smukke ørn fortsat kan trives, sikres i det Nordjyske landskab.

Danmarks eneste fiskeørnepar yngede igen med succes i 2009 og fik 3 unger. Til trods for flere forsøg er det stadig ikke lykkedes for andre fiskeørne at etablere sig rundt omkring i landet.

I et samarbejde mellem Zoologisk Museum og Projekt Ørn blev der for tredje år i træk ringmærket unger af både havørn og kongeørn. Der er således nu ringmærket fire kongeørneunger og 14 havørneunger.

Den stadig stigende bestandstæthed af især havørne betyder masser af arbejde til Projekt Ørn når ynglepar skal overvåges og der skal etableres beskyttelsesforanstaltninger. Disse foranstaltninger skal først og fremmest tilgodese ørnene, med den individualitet de forskellige fugle besidder, men også tage hensyn til lodsejere og den lokale befolkning i området. Målet er til stadighed at skabe mulighed for, at alle kan få nogle gode oplevelser med ørnene, så der bibeholdes en velvilje hos lokalbefolkningen.

Etablering af redeplatforme er sket flere steder, men ikke i regi af Projekt Ørn. Dette har givet en del udfordringer i forbindelse med beskyttelse af de par, som vælger at bruge dem, da placeringen ikke har været hensigtsmæssig i forhold til offentlig trafik samt hensyn til sårbare arter i fuglebeskyttelsesområder. Projekt Ørn vil derfor gerne opfordre til, at vi

bliver taget med på råd, inden der tages beslutning om etablering af eventuelle kommende redeplatforme til ørne.

Det er som altid vigtigt, at Projekt Ørn bliver informeret ved etablering af nye ynglepar, så en hurtig beskyttelsesindsats kan sikre fred i redeområdet. Henvendelse kan ske til Projektleder Lennart Pedersen.

En varm tak skal lyde til alle bidragydere, som giver økonomisk støtte til Projekt Ørn og er med til at gøre arbejdet med de danske ørne muligt.

Ligeledes skal der som altid lyde en stor tak til de mange frivillige, som med deres kæmpe arbejdsindsats er med til at overvåge vores ynglende havørne, kongeørne og fiskeørne.

På Projekt Ørns hjemmeside kan du altid læse de seneste nyheder og pressemeddelelser om vore ørne:

<http://www.dof.dk/orn>

Havørnen i Danmark 2009

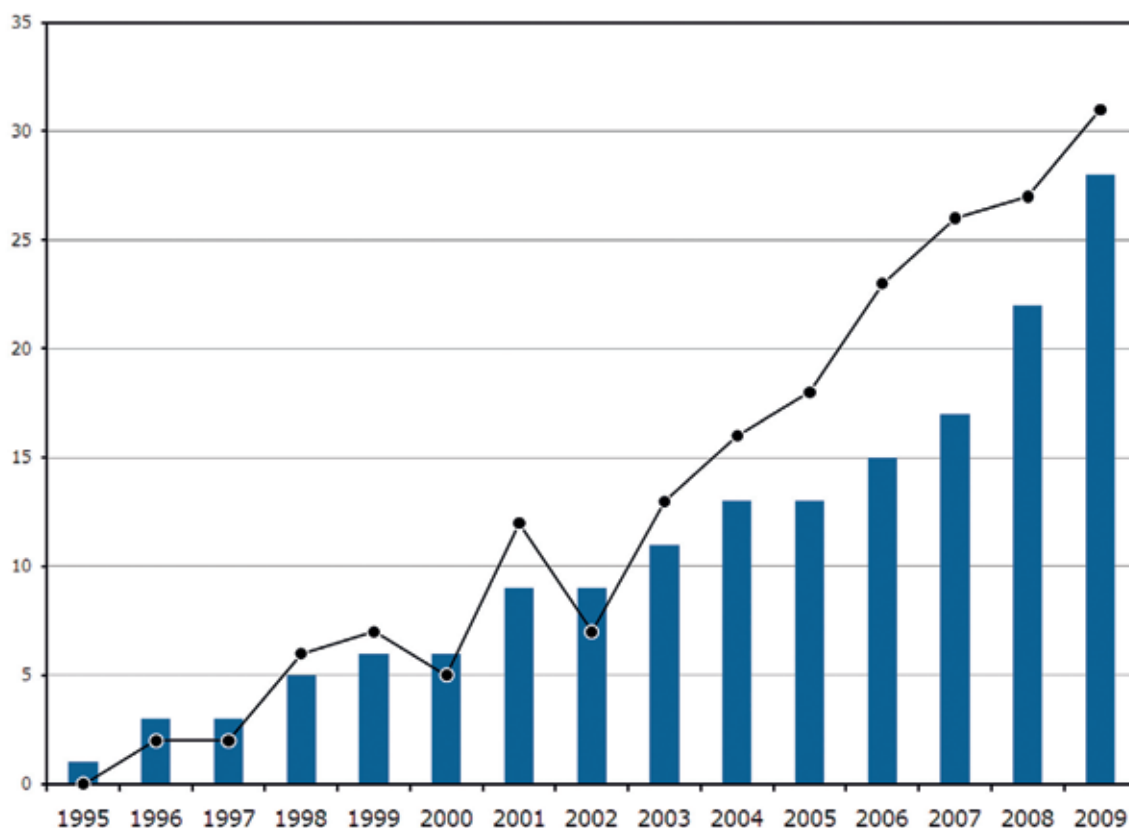
Af Projektleder Lennart Pedersen

Sammenfatning

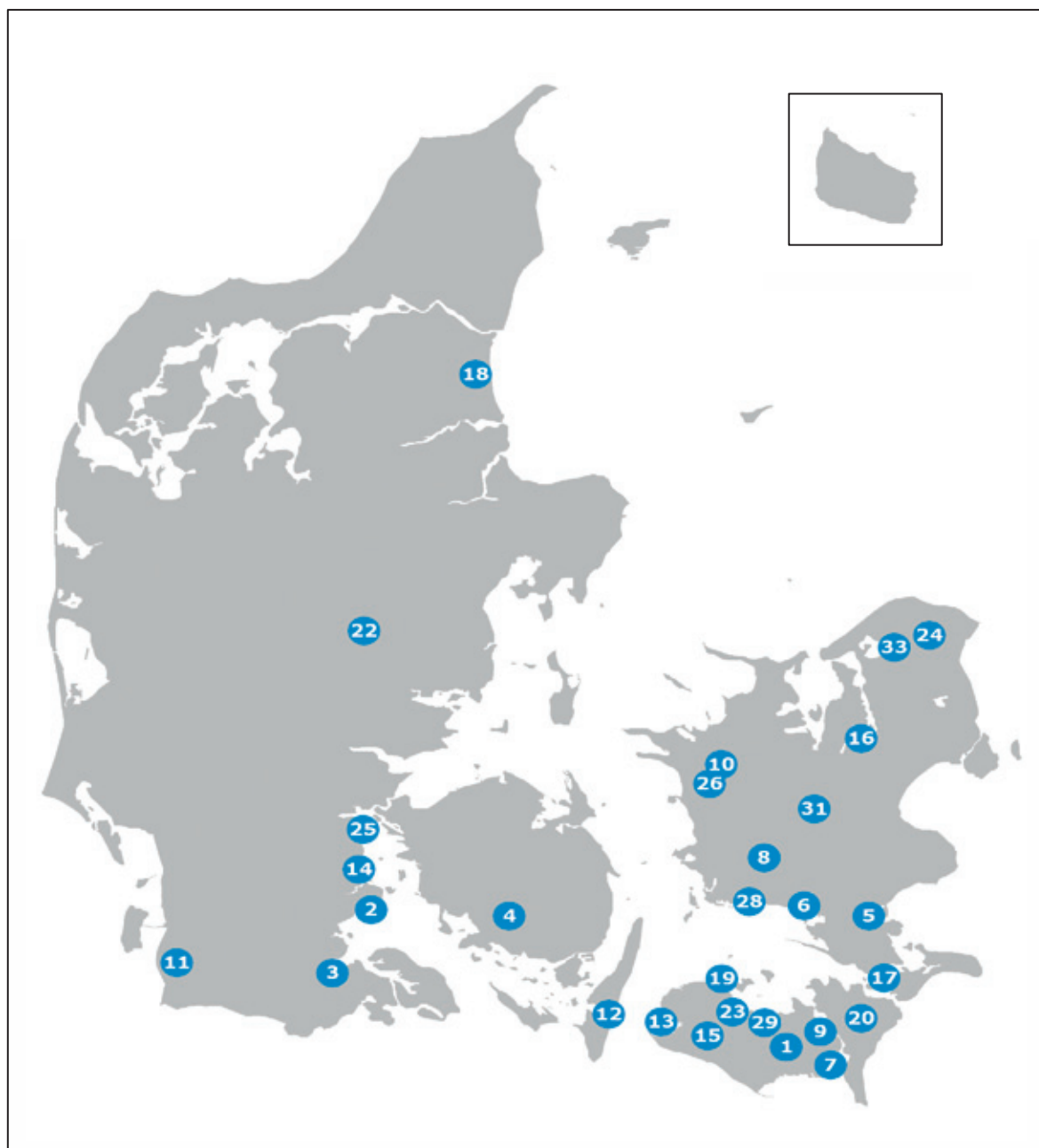
2009 var endnu et flot år for havørnen i Danmark, hvor bestanden igen viste en støt stigning. Der blev således hen over vinteren og foråret fundet seks nye ynglepar, mens et gammelt par vendte tilbage og et par tilsyneladende forsvandt. I alt blev der registreret 28 ynglepar, hvilket gav en bestandstilvækst på 27 % i forholdt til 2008. Til gengæld var ynglesuccesen ikke lige så god som i

tidligere år, da hele 7 af de faste par opgav yngelen. Trods overvågning af parrene og et enkelt forsøg på undersøgelse af en forladt rede, blev den egentlige årsag ikke fundet.

På grund af de mange pars mislykkedes yngleforsøg faldt den gennemsnitlige ungeproduktion i bestanden til 1,11 unge pr. ynglepar. Dog var årets samlede ungeproduktion rekordstor med 31 flyvefærdige unger.

Figur 1: Ynglepar (søjler) af havørn i Danmark samt årlig ungeproduktion (cirkler).

Figur 2. Havørneredernes placering i perioden 1995-2009. Tallene referer til lokalitetslisten i Tabel 1. Bemærk at rederne 21, 27, 30 og 32 ikke er medtaget på kortet.

Projekt Ørn - Årsrapport 2009

Tabel 1. Havørnepar med rede i perioden 1995-2009 samt antallet af flyvefærdige unger produceret. 0 indikerer reder med rugning, men uden flyvefærdige unger. Redepar, hvor der ikke er registreret æglægning, er angivet med -.

Nr.	Navn	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Total
1	Maribosøerne	0	-	1	1	2	2	2	1	3	2	2	2	2	2	1	23
2	Bankel Sø		1	1	2	2	1	1	1	0	2	2	2	1	2	1	19
3	Hostrup Sø		1	0	1	1	2	1	2	2	2	2	3	2	1	1	21
4	Arreskov/Brændegård Sø				2	1	0	2	2	2	1	2	2	3	1	-	18
5	Præstø Fjord				-	1	0	2	0	2	2	2	3	0	2	0	14
6	Gavnø					-	-	-	0	2	2	1	2	2	0	0	9
7	Roden Skov							1	-	1	2	1	0	1	2	2	10
8	Tystrup Sø							2	-	1	2	3	3	2	2	3	18
9	Østlolland							1	1	0	1	0	1	2	2	1	9
10	Skarresø									-	0	1	2	1	2	1	7
11	Skast									0							0
12	Langeland I										0						0
13	Enehøje										-	0	-				0
14	Haderslev										-	0	1	2	1	2	6
15	Nakskov Fjord											2	2	1	2	2	9
16	Bognæs												-	2	2	0	4
17	Tærø												0	2	2	1	5
18	Lille Vildmose														-	-	0
19	Nordvestlolland													0			0
20	Midtfalster													1		1	2
21	Sydlig Jylland													2	0		2
22	Silkeborgsøerne I															0	0
23	Knuthenlund														1	-	1
24	Esrup Sø															-	0
25	Solkær Engsø														1	2	3
26	Tissø														-	2	2
27	Langeland II														0	1	1
28	Ormø														1	0	1
29	Knuthenborg														1	3	4
30	Sydøstdanmark															2	2
31	Haraldsted Sø															2	2
32	Alsønderup Enge															1	1
33	Silkeborgsøerne II															2	2
	Unger i alt	0	2	2	6	7	5	12	7	13	16	18	23	26	27	31	195
	Par med rede (Rp)	1	3	3	5	6	6	9	9	11	13	13	15	17	22	28	
	Unger pr. redepår	0	0,67	0,67	1,2	1,17	0,83	1,33	0,78	1,18	1,23	1,38	1,53	1,53	1,23	1,11	

Lokalitetsgennemgang

1 Maribosøerne

Af redekoordinator Hans Erik Jørgensen

Parret fik en enkelt unge på vingerne. Æglægningen fandt – som i tidligere år – sted omkring 5. marts, og rugningen forløb planmæssigt. Det så ikke på noget tidspunkt ud til, at der var mere end én unge i reden. Ungen var flyvedygtig omkring 1. juli.

Det var 13. år i træk, at parret yngede succesfuldt. Parret anvendte samme rede som i de tre foregående år, og i de tretten år er der benyttet tre forskellige reder, alle placeret i en få hektar stor bevoksning af ca. 130-årige bøge. Bevoksningen er udlagt som urørt skov.

Parret og ungen havde i sensommeren og efteråret selskab af yderligere 7-8 yngre havørne i sø-området.

2 Bankel Sø

Af redekoordinator Wilhelm Fabricius

Havørnepar ved Bankel sø producerede i 2009 én unge, som dermed blev det 19. afkom fra dette par.

3 Hostrup Sø

Af redekoordinator Jesper Tofft og medhjælper Thorkild Juhl

Ynglesæsonen gik som alle tidligere år. Ørneparret rugede atter i den samme rede, der ligger i en stor bøg og er blevet benyttet siden 2000.

Der var ligesom i 2008 én unge i reden og den 20. maj lykkedes det Lars Ulrich Rasmussen, sammen med hjælpere, at ringmærke den. Repræsentanter for DOF-Sønderjylland og lodsejere var til stede under ringmærkningen.

Ungen blev bestemt til at være en ca. 35-40 dage gammel han med en vægt på 3770 gram og den fløj fra reden i anden halvdel af juni måned.

4 Arreskov/Brændegård Sø

Af redekoordinator Gunnar Jørgensen

Havørneparret, som siden 2001 har ynglet ved Arreskov Sø, forlod i 2009 reden nær Arreskov. Hvorfor reden blev opgivet vides ikke.

En af ørnene blev i februar måned 2009 set flyvende med redemateriale til Torpeløkke Skov nær Brændegård Sø, hvor der blev bygget en ny rede i toppen af et grantræ. Der blev herefter via Faaborg-Midtfyn Kommune etableret en beskyttelseszone omkring reden. Det vides ikke med sikkerhed, om der blev lagt æg i reden, og efterfølgende ruget, men et eventuelt yngleforsøg blev desværre ikke til noget. Ifølge kilder skulle den rugende ørn være blevet angrebet af en anden havørn, men dette blev ikke konstateret ved selvsyn. I hvert fald blev reden opgivet og ørnene påbegyndte derefter opførelsen af en anden rede i umiddelbar nærhed af den første rede. Reden blev nu placeret i et bøgetræ, og det så ud som om redemateriale fra den første rede blev genanvendt til opførelsen af den nye rede. Placeringen i et bøgetræ forhindrede angreb ovenfra, hvilket ikke var tilfældet i toppen af grantræet.

Der er således ingen unger kommet ud af ørnenes anstrengelser i 2009, men begge de gamle ørne opholdt sig i stor udstrækning ved Brændegård Sø i løbet af året, så man kan håbe på et bedre yngleresultat i år 2010.

5 Præstø Fjord

Af redekoordinator Hans Erik Jørgensen

Parrets yngleforsøg i 2009 mislykkedes. Æglægningen fandt sted i begyndelsen af marts, men rugningen blev opgivet senere på måneden. Årsagen er ukendt. Parret anvendte, som i de to foregående år, reden ved Even Sø, efter at der i to forudgående år var gjort en afstikker til en rede i Leestrup Skov. Reden ved Even Sø er anlagt i en ca. 130-årig bøg. Parret opholdt sig i området året ud.

6 Gavnø

Af redekoordinator John Bang Jørgensen

Ligesom i 2008 lykkedes det heller ikke i 2009 for parret ved Gavnø at få unger. De begyndte at ruge omkring 10.-15. marts, men opgav efter 14 dage.

Hunnen havde en mørk plet på halen, hvilket ikke har været oplyst fra tidligere år, så muligvis var der tale om en ny fugl. Hannen har to mørke pletter på halen, ligesom øjne.

Parret blev ikke set meget i løbet af sommeren, og så tænker man jo altid, hvordan mon det går dem, men i løbet af efteråret blev de set regelmæssigt i området.

7 Roden Skov

Af redekoordinator Hans Erik Jørgensen

Parret fik i 2009 to unger på vingerne. Som i tidligere sæsoner foregik æglægningen lidt tidligere end hos regionens øvrige par, idet rugningen var indledt allerede i slutningen af februar. Ungerne var flyvefærdige i anden halvdel af juni.

Parret anvendte samme rede som i de foregående syv sæsoner, en ca. 125-årig bøg. Trækronen er delvis vissen, og den –

efterhånden – kæmpestore rede vil desværre nok falde ned på et tidspunkt.

8 Tystrup Sø

Af Lennart Pedersen

Ørnene ved Tystrup Sø fik iflg. de oplysninger der er tilgået Projekt Ørn tre unger i 2009. Parret har nu i alt fået 18 unger på vingerne.

9 Østlolland

Af redekoordinator Lars Malmberg

8. marts: Opklaring efter regn. Ingen ørne på reden. Efter et kvarter kommer først hunnen og derefter hannen og sætter sig i reden. Flytter grene og kviste. Begge flyver efter 20 min. mod syd.

20. marts (aften): Ingen fugle ved reden i den halve time jeg er der.

22. marts: Hurra! Hunnen ligger dybt i reden – hun må ruge!

2. april, 12. april og 18. april: Hunnen ligger nu dybt i reden. Ingen unger ses.

30. april: Hunnen ligger nu højere i reden og der må være unge(r). Hun rejser sig og er meget forsigtig. Flytter på et par grene.

23. maj: Hunnen ligger højt i reden ved min ankomst. Det er meget svært at se træet pga. tilgroning fra træer, men jeg finder et lille kig til reden. Hunnen flyver af reden og der ses mindst en unge i reden med hvide dun over det hele. Hannen kommer med et kadaver – en hare - som hunnen overtager og spiser på reden. Hun giver lidt til ungen. Hannen kalder i træ i nærheden.

27. maj: Jeg møder ringmærkerne Lars, Claus og Kim ud for skoven. Skovfogeden er meget samarbejdsvillig og har givet tilladelse til, at vi må køre ind til reden. Det bliver endnu en fed ringmærkningsoplevelse! Ligesom sidste år bruges bue og pil

til at få en snor op i træet, og vha. et perfekt skud fra Lars, sidder snoren rigtigt i første skud.

6. juni: Ungen sidder på reden og laver flyveøvelser.

20. juni: Under et kort besøg ses ungen sidde i et nabo træ og tigge mad. Hunnen høres et stykke væk.

10 Skarresø

Af observatør Jørgen Friberg

Parret ved Skarresø fik en unge på vingerne ultimo juli på trods af, at der skete et ufrivilligt mageskifte, efter den gamle hun blev fundet skudt ved Saltbæk Vig 7. marts.

Denne nye hun blev observeret i området allerede fra den 10. marts, hvilket stemmer godt overens med, at den overtog pladsen efter den gamle hun.

Den nye hun var en yngre fugl, der sammen med den gamle han rugede på Magleholm.

Klækningen foregik i starten af maj, og en uges tid herefter konstateredes med sikkerhed fodring, sandsynligvis til mere en unge, men det var ikke siden muligt at se mere end én.

14 Haderslev

Af redekoordinator Helle Regitze Boesen

Yngleperioden var præget af ro og regelmæssighed. Den 11. marts lå hunnen på rede og i maj observeredes to unger på reden. Begge unger blev senere set på vingerne af naboerne til skoven.

Ringmærkning af ungerne blev forsøgt to gange, men lykkedes ikke, da reden lå for udsat for nedstyrtning, og det blev derfor aftalt at forsøge at understøtte reden efter ungerne havde forladt den.

I begyndelsen af september kunne det konstateres, at det meste af reden endnu en gang var blæst ned og lå i et sammensurium med blichønefjer og en del ufordøjede blichøne-kløer. En hel formiddags bestræbelser på at lave en form for flettet vugge, hængt fast på de store grene, måtte opgives.

I hverdagen får jeg hyppigt tilkendegivelser fra borgere i Haderslev, der med glæde har set overflyvende havørne.

15 Nakskov fjord

Af redekoordinator Ole Friis

Parret ved Nakskov fik to unger i 2009. Som sædvanlig kunne vi først se noget på reden, da der begyndte at være store unger. Et forsøg på at ringmærke ungerne mislykkedes!

Der er et fint samarbejde med skovejeren og fortsat ingen foranstaltninger til at beskytte parret mod forstyrrelse. Noget tyder dog på, at der foregår nogen forstyrrelse i området, idet der efterhånden er flere lokale, som kender reden og ser til den.

16 Bognæs

Af redekoordinator Bent Bardtrum

Rugningen startede, som de to tidligere år, omkring 1. marts.

Først på aftenen den 5. april så et af gruppens medlemmer, at der ikke var nogen ørn på reden i mindst 1½ time. Fuglene var i området, men gik ikke ned på reden. Næste morgen lå der atter en ørn på reden og derefter var der dagligt en fugl på reden frem til 20. april, men uden at der på noget tidspunkt var tegn på fodring eller unger.

I en periode herefter var der kun få observationer af parret, men i efteråret blev fuglene igen set næsten dagligt i området.

17 Tærø

Af redekoordinator Jens Dithmarsen

For tredje år i træk blev reden i toppen af fyrretræet på Skallehoved på Tærø det foretrukne sted at ruge for det erfarne havørne-par. Allerede i starten af januar 2009 var der bygget temmelig meget på reden i toppen af fyrretræet, og hunnen sås flere gange ligge i reden. Fra omkring den 20. februar blev der ruget og alt forløb normalt.

I de første dage af april sås første gang tegn på, at der var en unge i reden og ungen blev ringmærket i maj.

Først i juni var ungen ude at flyve for første gang, og det var heldigt, idet reden 4-5 dage senere styrtede ned i en kraftige sommerblæst.

Ungen opholdt sig siden på Skallehoved med begge forældrefugle, og den fandt en velegnet overnatningsplads i toppen af et udgået træ, overgroet med efeu.

18 Lille Vildmose

Af redekoordinator Tscherning Clausen

Ligesom i 2008 var der et adult havørnepar, der holdt til i Lille Vildmose området, primært Tofte Skov og Tofte Sø. Efter fundet af en færdigbygget rede i Tofte Skov i 2008, var der forhåbninger om at parret ville yngle i 2009, men det skete ikke.

Der blev fundet endnu en færdigbygget rede, som med stor sandsynlighed var bygget af havørne, men der var nogen usikkerhed om, hvornår reden

var bygget og der blev ikke set ørne ved reden.

Området havde desuden besøg af flere yngre havørne i årets løb.

19 Nordvestlolland

Af redekoordinator Lars Munk

Parret var ikke aktive omkring redestedet og formodes at være flyttet til et andet sted.

I løbet af året blev der omkring Nordvestlolland og langs sydkysten af Lolland set flere ørne, der viste tegn på, at ville etablere sig, så det forventes at der snart vil dukke nye ynglepar op i området.

20 Midtfalster

Af Lennart Pedersen

Parret kom tilbage til deres oprindelige rede fra 2007 og fik deres anden unge på vingerne. Det kan ikke udelukkes, at parret benyttede en skifterede i 2008 et andet sted i nærheden.

21 Sydlige Jylland

Af Inger Sønnichsen

Der er endnu ikke fundet beviser på at der er sket yngleforsøg, men der ses jævnligt adulte havørne i området.

22 Silkeborgsøerne I

Af redekoordinator Bo Ryge Sørensen

Efter ca. 125 års fravær er havørnen genindvandret som ynglefugl i Det Midtjyske Søjland.

I januar 2009 blev der fundet en havørnerede i Søjlandet. Efterfølgende blev skovejeren kontaktet og området blev med skiltning og træstammer på tværs af skovvejen lukket for færdsel. En lille

gruppe under DOF's Projekt Ørn blev etableret m.h.p. at følge og overvåge parret. Desværre blev afspærringen og skiltningen omkring redelokaliteten ikke respekteret af alle, der færdedes i skoven. Dette gjaldt især mountainbikere, som i et par tilfælde blev rapporteret cyklende igennem området, på trods af beskyttelsesforanstaltningerne.

I slutningen af marts påbegyndte parret rugningen og omkring 1. maj klækkede det første og måske eneste æg, og der blev observeret fodring. Alt så således ud til at skulle lykkes og vi afventede blot, at se det første forpjuskede hoved af en havørneunge stikke op over redekanten. Imidlertid gik et eller andet galt. Mandag den 11. marts kunne det konstateres, at parret tilsyneladende havde forladt reden og redelokaliteten. Med tilladelse fra skovejeren og hjælp fra to af skovens medarbejdere blev redetræet entret og reden undersøgt for om muligt, at få et fingerpeg om hvad der kunne være årsagen til, at parret havde opgivet stedet og deres afkom. I reden fandtes mange fiskeskæl, nogle få mindre, ikke artsbestemte fjer, fældefjer fra havørn samt resterne af et klækket æg, men desværre intet der kunne kaste yderligere lys over, hvad som var hændt. Parret blev efterfølgende set i området, så med lidt held, kan vi håbe på en ny og forhåbentlig succesfuld ynglesæson i 2010.

23 Knuthenlund (tidl. Nordnordvest-lolland)

Af redekoordinator Ulla Brandt

Yngleforsøget i 2009 mislykkedes desværre.

En rydning/udtynding af skoven, der var planlagt i foråret 2008 blev udskudt, da reden blev fundet, og blev i stedet foretaget i løbet af vinteren. Udtyndingen virker voldsom, men ørnene havde åbenbart accepteret det, da jeg nogen få gange så dem på reden i løbet af februar, den ene gang endda sammen med ungen fra 2008.

Den efterfølgende brændesankning strakte sig over en lang periode, faktisk helt hen i april, og i denne periode så jeg slet ikke ørne i området.

Der kan kun gættes på, hvorfor ørne opgav at yngle, men brændesankningen kan måske have haft en indvirkning, da en af adgangsvejene gik tæt på ørnens lysning.

24 Esrum sø

Af redekoordinator Per Ekberg Pedersen

De to adulte havørne blev set næsten dagligt ved reden fra 1. januar til 8. marts.

Fra først i februar og frem til 8. marts var ørnene meget aktive ved det formodede redested, en gammel duehøgerede, som var blevet udbygget. Duehøgen var som året før aktiv i området, men jeg så ingen angreb. Den 26. februar hentede den ene havørn en stor tot halm på marken og fløj ind ved det formodede redested. Senere kom den anden havørn med en lang gren i fangerne og fløj ind ved redestedet.

Den 27. februar blev ørnene set parre sig, men kort herefter forsvandt de begge sporløst. I april, maj og juni var jeg jævnligt i området, og kontaktede folk i lokalet, men ingen havde set dem. Jeg fik dog et par meldinger fra trækstedet Hellebæk, der ligger nordøst for Skovlund. Her blev der den 26. april observeret 3

havørne trækkende i nordøstlig retning, hvoraf den ene vendte om, og fløj tilbage mod Esrum sø. Den 2. maj blev der ligeledes observeret en adult havørn, som trak mod nordøst.

25 Solkær Engsø

Af redekoordinator Kurt Storegård

Ørneparret holdt til i området hele vinteren, og der blev lagt æg primo marts, godt to uger tidligere end i 2008.

Årets resultat blev to fine unger af hunkøn. De blev ringmærket den 23. juni, lidt over to måneder gamle. Den ene unge blev allerede aflæst ved Brændegård Sø på Sydfyn i oktober måned.

Reden er meget synlig, og desværre havde vi dårlige erfaringer med folk der ikke kunne overholde afspærringerne. Derfor sørgede skovdistriktet og kommunen for en diskret skiltning allerede fra det tidlige forår!

Det er meget frustrerende, at der trods utroligt gode oversigtsforhold fra den offentlige vej stadig kan observeres folk ganske tæt på reden!

26 Tissø

Af Lennart Pedersen

Parret ved Tissø etablerede sig i 2008, men opgav dengang at yngle i løbet af foråret. Heldigvis lykkedes det i 2009 for parret at gennemføre ynglen og få to unger på vingerne.

27 Langeland II

Af redekoordinator Nis Rattenborg

Yngleparret, der begge er ringmærkede - hunnen med en blå ring og hannen kun med en stålring - genindtog reden og begyndte at udbygge den allerede i slutnin-

gen af januar. Æg blev lagt primo marts og en unge klækkede ultimo april. Ynglesæsonen forløb uden den store dramatik. Ungen fløj af reden primo juni og opholdt sig sammen med forældrefuglene de følgende godt to måneder ved Nørreballe- og Tryggelev Nor, hvor rigtigt mange kunne nyde synet af ørnene. Dermed er den første havørneunge på Langeland en realitet!

Samarbejdet med skovejerne er godt og konstruktivt og beskyttelsesforanstaltningerne omkring reden blev i løbet af vinteren reguleret ud fra de to foregående sæsoners erfaring.

De voksne fugle blev allerede set ved reden igen i løbet af efteråret.

28 Ormø (tidl. Sydsjælland)

Af redekoordinator Morten Ellis Petersen

I 2008 lykkedes det i al ubemærkethed for et havørnepar at bygge rede og få en unge på vingerne i Glænø Fredskov. Det var derfor ikke overraskende, at ørneparret i månedsskiftet januar/februar 2009 kunne iagttages under bygning af en ny rede på Ormø lige øst for Glænø. Reden blev placeret 2/3 oppe i et højt, udgået træ i udkanten af øens skarvkoloni. Reden kan fint iagttages fra Glænø.

Frem til den 20 marts havde fuglene travlt med redebygning, og parring sås flere gange. Fra den 23. marts til de sidste dage af april skiftedes ørnene til at ruge. Herefter gik noget galt, ørnene holdt op med at ruge og sad afventende i træerne tæt ved redetræet. I tiden herefter sås ørnene ofte omkring Ormø, men yngleforsøget var tydeligvis slået fejl.

Hannen kan beskrives som adult med helt hvid hale, lys hals og gult næb, medens hunnens hale er afgrænset af en

tynd sort kant og halsen er noget mørkere end hannens.

De to gamle ørne og ungen fra 2008 blev året ud set i området f.eks. ved Glænø, Basnæs og Borreby Mose.

29 Knuthenborg

Af redekoordinator Uffe Nielsen

Resultatet for 2009 blev tre unger, som blev ringmærket d. 27. maj.

Godsejeren er meget positivt indstillet overfor ørneparret og har bl.a. sørget for, at skovparten med reden fik fred, efter at jeg påpegede, at der kunne være problemer med skovning i randområdet.

Godset deltog også meget interesseret i ringmærkningen, hvor bl.a. lensgreve Adam Knuth og frue samt nogle ansatte på godset overværede mærkningen.

30 Sydøst Danmark

Af Lennart Pedersen

I løbet af forsommeren 2008, kunne et havørnepar jævnligt ses følges ad i området. Lokale ornitologer håbede selvfølgelig på, at de havde fundet en passende lokalitet at slå sig ned på, men først nytårsdag 2009 så en lokal ornitolog, under en spadseretur i et meget lidt besøgt område af en skov, en adult havørn flyve ud fra "en stor kvasbunke i et bøgetræ".

Lodsejeren er positivt stemt overfor ørnene, men ønskede ikke at etablere adgangsbegrænsning til skoven, da området som ørnene har valgt, aldrig eller kun meget sjældent besøges af skovgæster.

En planlagt skovning i et nærliggende område af skoven blev udsat af hensyn til

yngleparret ligesom der ikke er blevet givet tilladelse til selvskovning i området.

Lodsejeren har selv jagtretten i skoven, og gav udtryk for, at ville tage hensyn til yngleparret.

En lokal ornitolog, havde mulighed for at følge havørnetrafikken tæt ud og ind af skoven. Frem til 15. marts blev begge fugle set flyve sammen og der blev fløjet redemateriale til. Fra 15. marts, blev der kun set én fugl ad gangen, og det formodes, at æglægning er sket ultimo marts.

19. juli sad der to store flyveklare unger på en gren tæt ved reden, men først fra slutningen af juli blev ungerne set uden for skoven.

31 Haraldsted Sø

Følgende nyhedshistorie fra 7/5-09 er taget fra Ringsted Kommunes hjemmeside:

"Havørneparret ved Ringsted har fået to unger. Ringsted Kommune lukkede en bid af Humleore Skov i januar, fordi et havørnepar havde bygget rede på stedet. Håbet var, at ørneparret ville yngle, hvis de ikke blev forstyrret. Nu har havørneparret kvitteret for freden med mindst to unger.

- Det er et ungt havørnepar, så vi var ikke sikre på, at der ville komme unger. Og det er altså lidt af en sensation, at der nu er mindst to unger i reden, for det sker sjældent for førstegangsfødende havørne, fortæller biolog Eilif Byrnak fra Ringsted Kommunes tekniske forvaltning.

Han fortæller i øvrigt, at ungerne ikke er lige gamle. Havørne starter nemlig med at ruge, når de har lagt det første æg. Ørnefar har lige nu travlt med at hente mad – især fisk – hjem til reden. Senere

plejer havørne at deles om yngelplejen ved at skiftes til at hente mad og passe ungerne.

- Når ungerne bliver store, vil vi forhåbentlig alle kunne nyde synet af dem, når de laver flyveøvelser og lærer at fange fisk i Haraldsted og Gyrstinge Søer, siger Eilif Byrnak.

Derfor holder Ringsted Kommune området omkring ørnereden lukket i tre år.”

32 Alsønderup

Af redekoordinator Per Ekberg Pedersen

Ved et utroligt held blev der konstateret redebyggende ørne ved Alsønderup. Reden lå meget beskyttet i en højstammet grantykning, hvori der var opstået en stormfaldslysning.

Skov- og Naturstyrelsen, som ejer skoven, blev hurtigt adviseret og der blev lavet adgangs begrænsninger omkring reden. Også planer om fældning og udkørsel af træ i området blev udsat af hensyn til ørnene.

Ynglesæsonen gik godt og parret fik en unge på vingerne.

Adgangsreguleringen og skovarbejdet i området omkring reden vil blive planlagt så godt det er muligt til næste ynglesæson.

33 Silkeborgsøerne II

Af redekoordinator Leif Novrup

En ny rede i det midtjyske blev opdaget af lodsejeren ved en bukkejagt i hans private skov i slutningen af juni måned. Han så to unger på reden.

Ejeren ønsker redestedet holdt hemmeligt, da han ikke ønsker færdsel i skoven, men han er meget positiv overfor at have fået et par ynglende havørne i sin

skov, og vil frede dem så meget som muligt. Reden kan ikke ses fra offentlige veje, men skoven ligger ud til en større sø og ornitologer har siden 2005 rapporteret om havørne i området.

Et besøg den 11. juli viste, at reden var blæst ned, og én unge lå og sov på de bare grene i redetræet. Ved den nedblæste rede fandtes flere knogler og skrog samt en vinge fra blichøne. Lidt derfra lå der rester af pindsvin.

Ved et besøg den 26. juli sad én unge på en skydeplatform ca. 80 meter fra redetræet. Den fløj stille mod syd. Under redetræet lå en helt frisk gravand unge uden hoved. Ca. 300 meter mod NV, ved en lysning, sås lidt efter en unge lette og flyve mod NØ, formodentlig unge nummer to.

Den 10. august blev der ved søen set to juvenile havørne og i september blev der ved flere lejligheder iagttaget en eller to gamle havørne flyvende sammen med én unge over søen.

Ringmærkning af havørneunger i 2009

Af Lars U. Rasmussen, Claus M. L. Pedersen & Kim Skelmosen

2009 var det tredje år i Zoologisk Museums pilotprojekt 'Ringmærkning af danske havørne og kongeørne 2007-2010'. Projektet styres af Jesper J. Madsen og Kasper Thorup fra Zoologisk Museum i samarbejde med Dansk Ornitologisk Forening.

Pilotprojektet har til formål at indsamle viden og erfaring i perioden 2007-2010 fra både havørne og kongeørne med henblik på en vurdering af, om et større ringmærkningsprogram på de to arter bør iværksættes. Det er målet at indsamle viden om selve mærkningen og muligheden for aflæsning af ringene efterfølgende.

Formålet med et større ringmærknings-program af de danske ørne er indsamling af data om de danske ynglefugles spredningsforhold, stedtrofasthed, dødelighed, trækforhold, overvintringsområder og udvekslingsgraden mellem regioner og bestande i Nordeuropa. Denne viden vil bl.a. kunne danne baggrund for effektive handlingsplaner for disse to store rovfuglearter.

For at få nok brugbare data fra ringmærkning af havørneunger var vi i Projekt Ørn derfor hurtigt ude sidst på vinteren 2009 for at få kontakt til så mange redekoordinatorer og lodsejere som muligt, inden yngletiden var alt for fremskreden. Da yngletiden var vel undervejs, kunne vi konstatere, at der var 13 reder, hvor det ville være forsvarligt at ringmærke ungerne, hvis vi kunne få

lodsejerens tilladelser og forholdende i øvrigt var optimale. Vi fik tilladelse til ringmærkning i 9 reder og kørte rundt i maj/juni og ringmærkede ungerne, hvor det var muligt.

Rederne ved Tystrup Sø og Nakskov Fjord var placeret således at det ville tage for lang tid at udføre ringmærkningen og endelig var reden ved Haderslev Fjord for ustabil til at vi ville risikere en bestigning. Den skred da også ned efter at ungerne var fløjet fra reden!

Resultatet blev, at vi ringmærkede 8 unger, 4 af hvert køn, i 5 reder, nemlig Hostrup Sø, Østlolland, Tærø, Knuthenborg og Solkær Engso.

Alle ungerne blev udstyret med to farveringe: En med Danmarks-farvekoden, som er "orange over hvid" på højre ben og en årsring, som er "sort over blå" på venstre ben. Ringene har også løbenumre, som det er yderst vigtigt at man prøver at aflæse, når man får en af ungerne i teleskopet i de kommende år

Tabel 2: Antal ringmærkede havørneunger i Danmark 2007-2009.

Lokalitet	2007	2008	2009
Arreskov Sø	3	1	
Østlolland		2	1
Hostrup Sø			1
Tærø			1
Knuthenborg			3
Solkær Engso			2
Total	3	3	8

Aflæsninger af ringmærkede danske havørneunger

Antallet af ringmærkede havørneunger er stadig kun beskedent, med 14 unger på tre år, og der har derfor endnu ikke været så

mange aflæsninger. En unge fra Solkær Engsø ved Kolding blev dog i efteråret 2009 aflæst, mens den slog sine folder ved Brændegårdssøen på Sydfyn.

Der ligger et vigtigt stykke arbejde i de kommende år med at inspirere fuglekiggere til at tage billeder af ringmærkede havørne og virkelig lægge energi i at bruge tid på havørne-observationer med teleskopet, når de er ude i felten.

Havørnens fødevalg

I forbindelse med ringmærkning af havørneunger er der blevet gjort enkelte fund af føderester i og omkring rederne. Tabellen nedenfor viser de fund, som er blevet gjort i årene 2007-2009.

Tallene tyder det på, at blichønen står øverst på havørnenes menukort her i Danmark, hvilket også er tilfældet i flere af vores nabolande (Struwe-Juhl 2003).

Tabel 3: Føderester fra havørnereder 2007-2009.

År	2007	2008	2009	Total
Antal reder	1	2	5	8
Brasen	3	1		4
Gedde	1			1
Fisk sp.			1	1
Byttedyr				
Rålam		1		1
Hare		1		1
Blichøne	3	1	10	14
Gråand		1	3	4
Fasan		1	4	5
Fugl sp.			1	1

Kongeørnen i Danmark 2009

Af artscaretaker Tscherning Clausen

Sammenfatning

De seneste års fremgang for kongeørnene kunne desværre ikke fortsættes og i 2009 var der således kun to danske ynglepar, som hver producerede én unge. Det samlede antal danske kongeørnunger kom dermed op på 17.

En unge fra Hals Nørreskov blev ringmærket, og blev dermed den fjerde ringmærkede kongeørn i Danmark. I februar 2009 blev den ene af de to unger, som var blevet ringmærket i 2008, fundet død efter kollision med en højspændingsledning.

Tabel 4: Kongeørnepar med rede i perioden 1996-2009 samt antallet af flyvefærdige unger produceret. 0 indikerer reder med rugning, men uden flyvefærdige unger. Redepar, hvor der ikke registreret æglægning er angivet med -.

Lokalitet	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Total
Tofte Skov	2	1	1	1	-	-	**	**	*		**	5
Høstemark Skov			**	**	1	1	1	1	1	1	1	7
Borris Hede/Nørlund Plantage				*	*	*						
Hals Nørreskov					*	**	-	0	1	2	1	4
Hanstholm Vildtreservat						**	**	*	*	*		
Overgård, Mariager Fjord								**	**	1		1
Unger i alt	2	1	1	1	1	1	1	1	2	4	2	17
Redepar i alt	1	1	1	1	2	2	2	2	2	3	2	
Unger pr. redepar	2	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1,3	1	

* Enlig stationær ynglefugl i yngletiden

** To stationære fugle i yngletiden

Lokalitetsgennemgang

Høstemark Skov

Kongeørneparret i Høstemark Skov i Lille Vildmose fik for 7. år i træk en unge på vingerne. Ungen forlod reden i midten af juni og blev set flyve for første gang over skoven den 23. juli.

Ungen blev herefter ofte set alene eller sammen med de gamle ørne over yngleområdet.

Hals Nørreskov

Yngleparret i Hals Nørreskov, nord for Limfjorden, ynglede for tredje år i træk og fik én unge på vingerne. Ligesom det var

tilfældet med de to unger fra 2008 blev ungen ringmærket.

Mariager Fjord

Sidste års nye ynglepar fra Overgård syd for Mariager Fjord blev desværre forstyrret af træfældning nær redestedet i foråret 2009 og ynglede ikke. Parret forlod derefter området.

Ungen fra 2008, som var blevet ringmærket, blev i november måned fundet i stærkt afkræftet tilstand nær den dansk-tyske grænse. Ørnen blev sendt til en fugleplejestation, og senere bragt tilbage til yngleområdet, hvor den dog kun blev set enkelte gange.

Fiskeørnen i Danmark 2009

Af artscaretaker Leif Novrup

Sammenfatning

Der blev i 2009 registreret ét par ynglende fiskeørne med rede, nemlig parret i Nordvestjylland, som fik tre unger på vingerne.

Parret, som blev fundet i Nordsjælland i 2008 blev ikke observeret i 2009, men som i de tidligere år blev der i sommerens løb iagttaget flere fiskeørne både på Sjælland og i Jylland på egnede ynglesteder.

Parret i Nordvestjylland, som er Danmarks eneste kendte fiskeørnepar,

har siden 1994 produceret 21 unger, hvoraf 15 er fløjet fra reden.

Ungeproduktionen har været særligt høj i de seneste 4 år, hvor parret har ruget i deres tredje rede, som ligger tæt på søen. Her er der opfostret hele 10 unger på fire år. Alle ti unger blev flyvefærdige, men to er senere omkommet (se tabel 3).

Til sammenligning blev der produceret 11 unger i de to reder, som parret brugte i årene 1994-2005, hvoraf 7 blev flyvefærdige.

Tabel 5: Ungeproduktion for rede nr. 3

År	Unger	Udføjne unger	Kommentar
2005	-	-	Ny rede bygges som frustrationsrede nær søen i juli måned.
2006	2	2	1 unge fundet død under reden efter udflyvning.
2007	3	3	1 unge død kort efter udflyvning.
2008	2	2	
2009	3	3	

Lokalitetsgennemgang

Nordvestjylland

Parret i Nordvestjylland var det eneste, der havde ynglesucces i 2009.

Hannen er ankommet tidligere og tidligere til redepladsen for hvert år, og ankom i 2009 tidligere end nogen sinde, nemlig den 25. marts. Hunnen ankom først den 12. april, hvilket er sent.

Meget tyder på, at der var sket et mageskifte, og at det var en anden hun end de to forrige år. Hunnen havde en helt anderledes adfærd og var ikke nær så trofast ved reden. Hun lod også ungerne passe sig selv meget mere end den forrige hun.

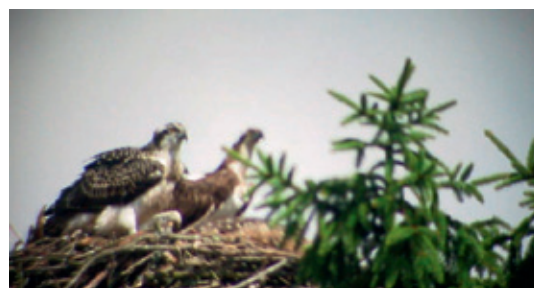
Da hannen fra første dag havde bygget videre på den gamle rede, kunne hunnen påbegynde rugningen til sædvanlig tid, nemlig den 20. april.

Ud fra iagttagelser af hannen, der skulle se ned i reden, da hunnen lettede sig lidt den 27. maj, formoder jeg, at

første æg- klækning da havde fundet sted.

Den 29. maj så jeg hunnen fodre ved reden og den 15. juni kunne jeg for første gang se hovedet af to unger. Den 17. juni sås hele tre unger!

Reden blev som sædvanlig holdt under opsyn fra søens modsatte side gennem teleskop for ikke at forstyrre fuglene. Den 25. juli var ungerne så store, at alle tre unger kunne flyve fra reden. Hannen og ungerne blev ved søen til først i september.

Den 21. juli 2009: Hunnen på reden med sine tre unger. Taget gennem teleskop, foto: Leif Novrup.

Vintertællingen af ørne

Af projektkoordinator Lennart Pedersen

I samarbejde med DOF gennemførte Projekt Ørn årets vintertælling af ørne i weekenden 31. januar - 1. februar 2009. Mere end 300 frivillige trodsede blæst og kulde og hjalp med optællingen over hele landet. Resultatet blev overraskende flot med 191 havørne og 9 kongeørne fordelt over hele landet.

Alle observationer blev udtrukket fra DOFbasen, hvorefter det store arbejde med sorteringen for gengangere, hvor der også blev taget hensyn til eventuelle aldersbestemmelser, kunne gå i gang. Herefter forelå et råmateriale, og i de mest ørnerige områder, var der lavet aftaler med ørne-folk, som havde været til stede og talt i weekenden, som kunne gennemgå disse tal. Deres tilstedeværelse i de

aktuelle områder er utroligt vigtig for, at det pågældende resultat kan af- eller bekræftes. Herefter blev data endnu en gang krydstjekket for at få det mest korrekte optællingsresultat.

Koncentration af havørne var ikke overraskende størst på Lolland/Falster med over 60 ørne, samt i det Sydsjællandske, hvor omkring 40 havørne opholdt sig. Der kunne i ugerne efter stadig ses op til 27 havørne alene omkring Maribosøerne.

Trods den gode dækning landet over, blev der ikke opdaget nogle nye par under etablering.

En stor tak skal lyde til alle frivillige, der deltog i tællingen. Uden den flotte indsats var en sådan optælling ikke mulig.

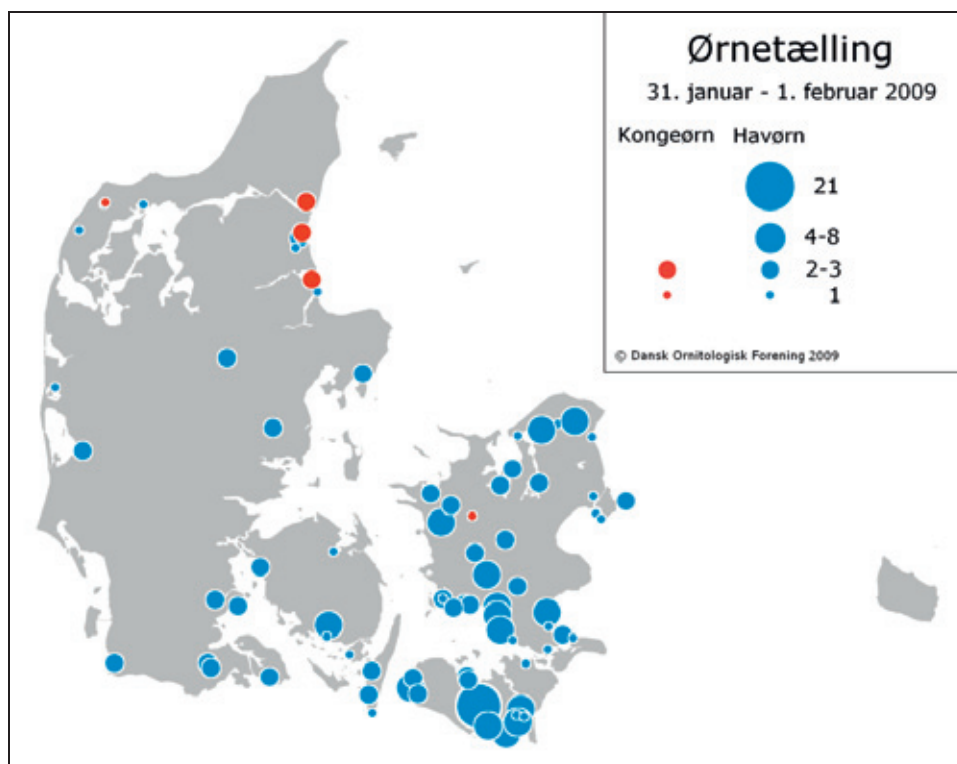

Fig. 3: Resultatet af ørnetællingen i 2009.

Ørnens Dag

Af projektkoordinator Lennart Pedersen

For fjerde år i træk blev Ørnens Dag en publikumsmagnet med mindst 3.200 mennesker, der gæstede i alt 19 lokaliteter landet over søndag den 15. februar 2009. Trods det lidt kedelige og disede vejr nogle steder i landet blev der set omkring 30 havørne og 3 kongeørne, fordelt landet

over. Dagens ørnerekord blev ved Arresø i Nordsjælland med 6 ørne. De mest velbesøgte lokaliteter blev Esrum Sø, Roskilde Fjord og Avnø, med mere end 400 besøgende hvert sted.

Ørnens Dag ved Esrum Sø. Foto: Bjørn Blangsted Henriksen

Referencer

Struwe-Juhl, B. (2003): Why do White-tailed Eagles prefer Coots? Pp 317-325 in: Helander et al. (Eds). (2003) SEA EAGLE 2000. Proceedings from an international Conference at Björkö , Sweden

Ringsted Kommune (2009): Rapport om Haraldsted Sø. Taget fra kommunens hjemmeside <http://www.ringsted.dk/>

Blandede kilder
Produktgruppe fra velforvaltede
skove og andre kontrollerede kilder
www.fsc.org Cert.no. SW-COC-000727
© 1996 Forest Stewardship Council

► *Læs mere på www.dof.dk*

Dansk Ornitologisk Forening · Vesterbrogade 138-140
1620 København V · tlf. 33 28 38 00 · dof@dof.dk

